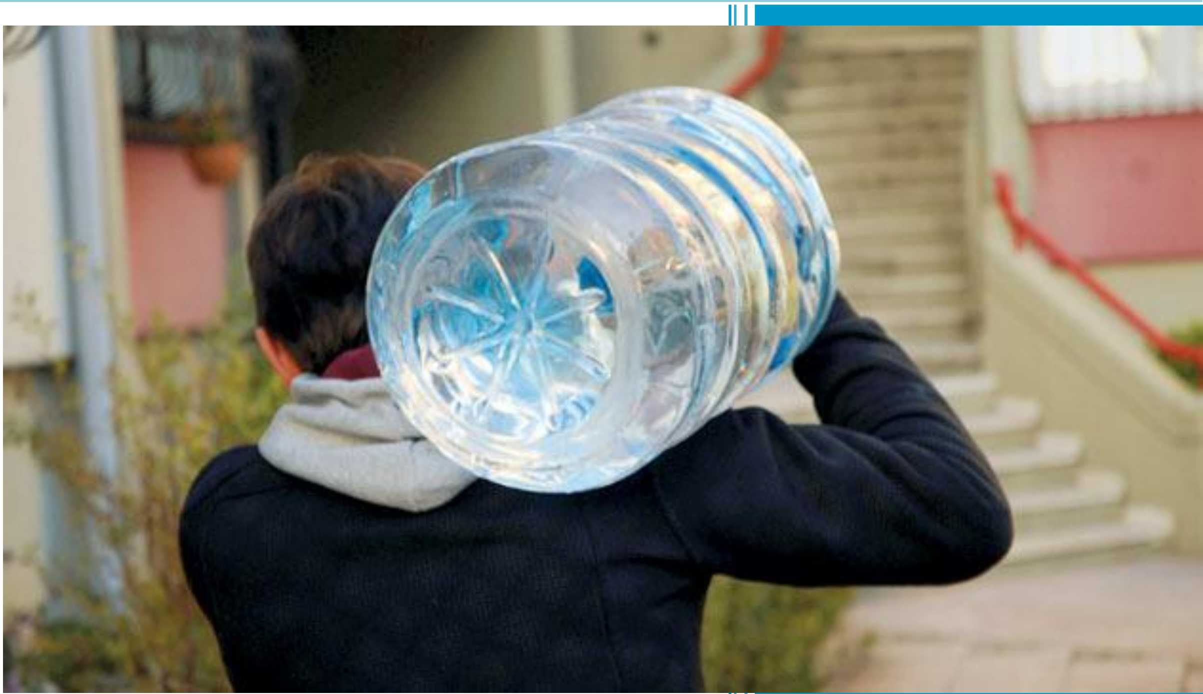
Ambalajlı Su Raporu-1

GİRİŞ

Bütün canlıların en temel besini olan su, dile ve gönle sığmaz bir maddedir. Her canlının temiz suya bedelsiz erişebilmek, yaşama hakkının en temel parçalarından biridir. Her ne kadar belediyelerin kadirşinassızlığının kurbanı olsalar da Osmanlı'nın dağlara taşlara, yollara, şehirlere benzersiz su hayratları yaptığını görürüz. Ivan Illich, İslam ve Osmanlı arşivlerinde suya dair bilgi ve belgeleri inceleyenlerin küçük dilini yutacağını dile getirir.

Suyu H_2O'ya indirgeyen ve her şeyi met'alaştırıp sıradanlaştıran günümüz küresel düzeni, suya da aynı muameleyi yaptı. Üstelik endüstriyel, tarımsal ve evsel atıklarla kirlettiği suyun az sayıdaki temizi için insanlıkla savaşmaya çoktan hazır.

Bazı güçler, tüm dünyada su kaynaklarını ele geçirmek için yoğun bir mücadele içindeler. İlaç, aşı ve gıdaları tehlikeli bir silaha dönüştüren bu güçler şimdi de suyu silaha dönüştürüyor. Bu nedenle su, bütün dünyanın en önemli gündemlerinden biri olmaya mecburdur.

Bütün canlıların yaşam kaynaklarının en önemlilerinden biri olan suyun, niceliği/çokluğu kadar niteliği/kalitesi de çok büyük önem arz ediyor. Ülkemizde su kaynaklarından 'Orman ve Su İşleri Bakanlığı' sorumlu. Belediyeler veya büyükşehirlerdeki 2560 sayılı yasayla kurulan su idareleri ise şehirlerin sularını teminle sorumlular. Yasanın âmir hükmüne karşın belediyelere kaynak temin eden kuruluşlara dönüşen bu yapıların birçoğu için, su kaynaklarını koruduğu ve halkın sağlığını bozmayacak nitelikte su temin edebildiklerini söylemek ne yazık ki imkânsız.

Türkiye'de sular 'Doğal Mineralli Sular', 'Kaynak Suları', ve 'İçme Suları' şeklinde ruhsatlandırılıp pazarlanıyor. Mineralli sular ise 'Doğal Mineralli Sular' ve 'Maden Suları' olmak üzere ki başlıkta pazarlanıyor. Bunların yanı sıra ithal yabancı suların da su pazarında arz-ı endam ettiğini görmekteyiz. Suların ruhsatlandırma ve denetiminden ise Sağlık Bakanlığı sorumlu. Sağlık Bakanlığı yayınladığı '*İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik*' ile konuyu düzenlemiş ve bu mevzuat çerçevesinde de denetler gibi yapmaktadır.

2008 yılında kurulan 'Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi'ne tüketicilerin özellikle de çocuk bekleyen veya çocuklu annelerin en çok yönelttiği sorulardan biri: '*Hangi sular tüketime uygun*' sorusuydu. Bunun yanı sıra suların kirliliği konusunda birçok ihbar mektubu alınmıştır. 'Gıda Hareketi' bu sorun ve sorunlardan hareketle 2012 yılının ilk aylarında bir çalışma başlatarak özellikle büyük paralar ödenerek satın alınan pet veya damacana sularını inceleyerek raporlaştırmayı kararlaştırdı. 'Veri temin süreci' başlığında ayrıntıları dile getirilen hazırlık evremizin hayli yorucu geçtiğini belirtmeliyiz.

Sağlık Bakanlığı ve bağlı teşkilatları su kaynaklarının güvenliği ile ilgili tüm sorularımızı cevapsız bırakarak doğrusu bizi şaşırtmadı. Firmaların çoğu analiz verilerini paylaşmak bir yana bir sivil toplum örgütüne bile ticari ahlaktan yoksun ve o kadarda 'çirkin' yaklaşımlar gösterdi. Sayıları azda olsa bazı firmalar analiz raporlarını kurumsal sitelerinde tüketiciyle paylaşmıştı. Bir bölümü ise eposta ya da telefonla kurduğumuz iletişimde belgelerini bizimle paylaştılar. Hatırı sayılır bir bölümünün hem kurumsal İnternet sitelerinin olmadığı, hem de iletişim bilgilerine ulaşmanın mümkün olamadığını belirtmeye gerek yok.

Su, sadece susuzluğumuzu gideren bir madde değil, aynı zamanda vücudun bazı ihtiyaçlarını gideren mineralleri de barından bir besindir. En azından böyle olması beklenir. Ancak raporumuzda tablolar dikkatle incelendiğinde bazı sularda çeşitli minerallerin farklı oranda olmasına karşın; çok sayı kimyasal, radyoaktif kirlilik barındırdıkları da görülür. Yani su alırken farklı oranlarda da olsa kimyasal ve radyoaktif kirlilik de satın almış oluyorsunuz.

Biz bu kapsamda Türkiye'de ilk kez hazırlanan raporumuzun hazırlıklarını sürdürdüğümüz sırada bir televizyon programında, bazı marka sularda ciddi oranlarda kirlilik olduğu dile getirilmişti. Bu önemli çalışma sularda kimyasal kirliliği değil, sadece biyolojik kirliliği ele almıştı. Yayın sonrasında köşeye sıkıştığını düşünen Sağlık Bakanlığı, sektörün tümünü kapsamlı bir incelemeye tabi tutmak yerine, günü kurtaracak bir hamle yaptı. Bakanlık 3 ayrı açıklama yaparak bazı markalarda kirlilik olduğu iddiasıyla sektörün yarıya yakınını teşhir etti.

Bakanlık bu teşhirlerden birkaç gün sonra ise *"…markalarına ait numuneler İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkındaki Yönetmeliğe uygun bulunmuş ve üretim izni verilmiştir*" şeklinde açıklama yaparak kendi kendini tekzip etmişti. Birçok kişi de '*madem sular kirliydi, bu markalar 5 gün içerisinde nasıl temiz hale geldiler? Kirli değil idiyseler bu firmalar kurban mı seçildiler*' türünden sorular yöneltildi ve bu sorular ve daha fazlası basında da dile getirildi. Bu sürecin en dikkat çekici yönü ise, bu firmaların mevzuat gereği düzenli denetlendiği(!) halde bugüne kadar hiçbir teşhirin yapılmamış olmasıydı. Diğer bir önemli çelişki ise su firmalarının bazı illerdeki damacana numunelerinin kirli, bazı illerdeki numunelerin ise temiz olduğu, petlerin ise tümünün 'temiz' olduğu açıklamasıydı. Bu açıklamalar sürecinde sektöre yeni oyuncuların girdiği bile iddia edildi. Hatta öyle iddialar dile getirildi ki; bir büyük grubun yüz binlerce damacana sipariş vererek sektördeki dengeleri değiştirdiği dâhi dilden dile dolaştı. Bazı büyük su firmaları ile sektör derneklerinin Bakanlık koridorlarında sık sık görülmeye başladığı ve toplantılar yaptıkları notunu da iletmekte mahsur olmasa gerek.

İddialar gerçek miydi, değil miydi bilmiyoruz. Ama bildiğimiz şey, hem teşhirlerin doğru olmadığı, hem kirli ve temiz iddialarının gerçeği yansıtmadığı, hem de sektörün diğer gıda sektörleri gibi ciddiyetten hayli uzak olduğu. Sektördeki dengeler bizim konumuz olmasa da Sağlık Bakanlığı'nın süreci yönetemediği, 'kirli' diye teşhir ettiği markalara ait birkaç gün sonra yayınladığı yeni raporlarda 'temiz' olduğunu duyurması güvensizliği azaltmayıp bilakis artırmıştır. Üstelik bu kez şaibe sektörün yanı sıra Bakanlığa da taşınmıştır.

Gıda Hareketi olarak değişik platformlarda, Sağlık Bakanlığı ismini taşıyan Bakanlığın sağlığımızın sadece 'tedavi boyutu'yla ilgilendiği bu nedenle de adının Sağlık Bakanlığı değil, 'Tedavi Bakanlığı' olarak değiştirilmesini önermiştik. 'Su krizi' süreci bizi bir kez daha haklı çıkararak, Bakanlığın içme sularının temizliği ve kalitesinden çok niceliği ile ilgilendiğini bir kez daha göstermiştir.

Bu vesileyle görüşümüzü bir kez daha tekrarlamak isteriz ki; ne 'Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı', ne de 'Sağlık Bakanlığı' ne yazık ki ülkemizde 'önleyici' veya 'koruyucu hekimlik' faaliyetinin hiçbir yerinde değildirler. Mevcut yapının sürmesi durumunda, sağlığımızı koruyucu bir faaliyet içinde olmaları da mümkün gözükmemektedir. Çünkü modern devletin bu bakanlıkları da insan odaklı değil, ekonomi ve çıkar grupları odaklı çalışırlar. Zihin, algı ve anlayış değişmeden pek bir şey beklemek hem zaman kaybı, hem de

bu makamları işgal edenlere haksızlık olacağı kanaatindeyiz. Bu süreçte kendi başımızın çaresine bakmadığımızda da kaybedenin hem bizler, hem gelecek nesiller, hem de ülke olacağı açıktır. Biz de 'gölge etmesinler başka ihsan istemeyiz' dediğimiz devletten veya bağlı organlarından bir beklentimiz en azından şimdilik olmadığından dolayı, bu kapsamlı raporun ilk bölümünü sizlerin bilgi ve takdirine sunuyoruz. İkinci adımda ise 'belediyelerce sağlanan içme suları raporu', üçüncü aşamada da 'maden suları' olarak bilinen mineralli sularla ilgili raporumuzu sizlere sunacağız. Ayrıca ambalajlı sularla ilgili daha kapsamlı bir raporu önümüzdeki aylarda sunacağız.

İşte su raporlarımızın bu ilk bölümünde, 10 milyar litre su hacmi ile 4 milyar TL ticarî hacme ulaşan, yabancı küresel tröstlerin de pazarda önemli oyuncular haline geldiği, özellikle son yirmi yılda oldukça yaygınlaşan pet ve damacana su pazarını ve ürünlerinin içeriklerini bulacaksınız.

Ocak 2013

Sağlık ve afiyet dileklerimizle

Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi
"Maddeten temiz, manen sakıncasız"

1. BÖLÜM

VERİ TEMİN SÜRECİ

Sağlık Bakanlığı'nın yayınladığı Temmuz 2012 tarihli 'Doğal Mineralli Sular', 'İçme Suları' ve 'Kaynak Suları' ruhsatına haiz 264 su firması listesinden yola çıkarak bir tablo oluşturulmuştur. Raporun ileriki bölümlerinde de ifade edileceği üzere Bakanlığın listesinde yer almadığı halde faaliyet gösteren firmalara rastlandığı gibi, listede yer aldığı halde faaliyette olmayan firmalara da rastlanmıştır.

Bu durum daha yolun başında hayli sorunlu bir alanı incelediğimizin ipuçlarını taşıyordu. Öncelikle Bakanlığın sağlıksız listesini sağlıklı hale dönüştürerek incelememize başladık. Firmaların ürünlerini temin edip biyolojik, kimyasal ve radyoaktif kirlilik açısından kendi analizlerimizi yaptırmak istediğimizde şehir şebeke suları hariç pazarlanan diğer suların tümünün tam analizinin yapılması durumunda 1.3 milyon TL civarında bir bütçe karşımıza çıktı. Bunu hiçbir şekilde karşılamamız mümkün değildi. Bakanlık ise ücretsiz analiz yapmayı reddetti. Bu durumda tekbir veri toplama seçeneği kalmıştı: Bakanlığın mevzuat gereği yaptığı periyodik analiz raporlarını elde etmek.

Bu kapsamda ilk olarak firmaların internet siteleri taranmış ve sitelerinde analiz belgelerini yayınlayan az sayıdaki firmanın belgeleri sitelerinden temin edilmiş, diğer firmalardan ise e-posta ve telefon aracılığıyla analiz raporlarının gönderilmesi talep edilmiştir. Firmaların önemli bir bölümü raporlarını paylaşmaktan imtina ettikleri gibi nezaketsiz, tehdit içerikli cevaplar da göndermişlerdir.

Bu kez satış noktalarından müşteri kılığıyla talep edilmiş, önemli bir bölümü vermekten imtina etmiştir. Veri toplamadaki yaşanan güçlükler üzerine su ruhsat ve analizlerden sorumlu olan Sağlık İl Müdürlüklerinin siteleri incelenmiştir. İstanbul, Aydın, Tokat, İzmit, Konya gibi bazı Sağlık İl Müdürlüklerinin sahalarına ait firmaların analiz belgelerini sitelerinde yayınladıkları görülmüştür.

Eksik bilgilerin tamamlanması için Sağlık Bakanlığı'na bilgi edinme müracaatında bulunulmuştur. Bakanlık 13.09.2012 tarih ve 6959 sayılı cevabî yazısında aşağıda görüleceği üzere bilgi vermekten imtina etmiştir.

Sağlık Bakanlığı'nın 13.09.2012 tarih ve 6959 sayılı cevabî yazısı

"Ambalajlı suların izin işlemleri İnsanı Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmeliğe göre yapılmaktadır. Kurumumuzun web sayfası güncelleme çalışmaları devam etmektedir. Başvurunuzun "Ülkemizdeki su firmalarına ait Ruhsata Esas Analiz Sertifikalarının birer nüshasının bildirilmesini" hakkında ilgili İl Sağlık Müdürlüklerine, Başvurunuzun "firmaların yıllık su satısı" kısmı hakkında Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik' in 12.maddesi gereği işlem yapılamamaktadır. İstenecek bilgi veya belgelerin niteliği Madde 12- Bilgi edinme başvurusu, başvurulan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır."

Bakanlığın cevabî yazısına itiraz etmemiz üzerine bilgilerin İl Müdürlüklerinden talep edilmesi yönünde bir cevap gönderilmiştir. Bakanlığın yazısı çerçevesinde İl Müdürlüklerine bilgi edinme müracaatında bulunulmuş, buna mukabil İl Müdürlükleri 'ticarî sır' iddiasıyla bilgi paylaşımını reddetmiştir.

Sakarya Halk Sağlığı Müdürlüğü'nün 03.10.2012 tarihli yazısı ile Bursa ve Burdur Halk Sağlığı Müdürlüklerinin aynı mealdeki yazıları

"Su firmalarına ait ruhsata haiz analiz sertifikaları, ticari firmalar bakımından faaliyetlerine ilişkin ticari sır mahiyetindedir. Dolayısıyla da yetkilendirilmemiş kimselerin öğrenmesinde kamusal bir menfaat görülmemektedir."

Oysa ülkemizde ticarî sır konusunu düzenleyen bir mevzuat olmadığı gibi firmaların ambalaj etiketlerinde yayınlaması zorunlu olan bilgilerin nasıl bir ticarî sır olduğu da cevapsız bırakılmıştır. Ticarî sır ise bunun hukuki karşılığı nedir? Yayınlayan il müdürlükleri hangi olmayan hukuki düzenlemeyi ihlal ederek bu verileri yayınlamaktadırlar? Mevzuat zorunlu kıldığı halde firmalar birçok veriyi etiketlerinde neden yayınlamamaktadırlar?

Yukarıda yer alan Sakarya Sağlık İl Müdürlüğü Halk Sağlığı Müdürlüğü'nün cevabî yazısında, sular hakkındaki olumlu/olumsuz verilerin tüketicilerce öğrenilmesinde kamusal bir yarar görmeyen sağlık yetkililerinin işgüzarlığını kamuoyunun takdirine bırakıyoruz.

Aslında biz bu sorularımıza cevap verebilecek bir sorumlu muhatap olmadığının farkındaydık. Kaldı ki hem bilgi gizlenmesi, hem de etiketlerin eksik düzenlenmesine göz yumulması zaten bir suçüstü haliydi.

Bütün bu zorluklara rağmen arama motorlarını kullanma becerimiz sayesinde paylaşılmaktan imtina edilen verileri önemli ölçüde elde etmeyi başardık.

Girişte de ifade edildiği üzere öncelikli olarak pet ve damacana şeklinde pazarlanan su ürünlerine dair rapor verilerinin girişi sağlanmıştır.

Tablonun en üst kolonunda Türk Standartları Enstitüsü (TS-266), Sağlık Bakanlığı İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik (TR-SB-Y), Avrupa Birliği (98-83-EC) Amerika Birleşik Devletleri (EPA) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nun standart değerleri girilmiştir. Buna mukabil Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi (GH) kolonunda, bir içme ve kullanma suyunda olması ve olmaması gereken ideal değerlerin tespit edilerek girildiği görülür. Bir suyun yüz tam pozitif değer alabilmesi için GH değerlerini taşıması, damacana ve pet ile pazarlanıyor ise ambalajın mutlaka cam olması, ozonlama ve klorlama dahil hiçbir dezenfekte ve ters ozmos işlemi görmemiş olması gerekmektedir. Şehir şebeke sularının ise hane ve işletmelerin çeşmelerine kadar sağlıklı taşıyıcılarla ulaştırılması şarttır. Şehir şebeke suları ve maden suları ile ilgili farklı raporlar yayınlanacağından bunlarla ilgili görüş ve yöntemlerimiz ileriki tarihlerde yayınlanacak olan raporlarımızda yer alacaktır. Şimdilik söylemek istediğimiz şebeke sularının da zehirli kimyasal ve radyoaktif kirlilik taşıdığı, dolayısıyla halkımızın şebeke suları konusunda da bir kez daha düşünmesi gerektiğidir.

BULGU VE TESPİTLER

BAKANLIĞIN LİSTESİ NEDEN ÇELİŞKİLİ?

Temmuz 2012 itibariyle Halk Sağlığı Kurumu'nun internet sitesinde ilan ettiğiniz Türkiye'deki ruhsatlı su firmaları listesi güncel midir? Güncel ise;

a) Halen; Assu, Elmacık Su, Polat Galle, Turkuaz (Tekirdağ), Alka Madran, Alps, Aytaç Sun, Beyazpınar, Binpınar, Bitas, Elvin, Erpınar, Gümüş (Aydın), Gümüş (Bursa), Hamidiye Şifa (Çobanpınar), Hekim Su, Karlıca, Mavidağ, Nazlı, Nuh Su, Reina, Serhat Su, Sırma (Burdur), Sırma (Bursa), Sude (Çiftlikköy-Bursa), Sultan, Tuana, Tunç Berrak, Vadi markalarıyla pazarlanan sular neden Sağlık Bakanlığı'nın ruhsatlı firma/markalar listesinde yer almamaktadır? Bakanlık ruhsatlı su markalarının listesini yapmaktan aciz midir? Sağlıklı bir liste bile hazırlayamayan bir Bakanlık, piyasa denetimlerini nasıl yapacaktır? Yaptığı denetimlere nasıl güvenilebilir?

b) Temmuz 2012 ruhsatlı sular listesinde "İçme Suyu" kategorisinde ve daha önce "İçme Suyu" ruhsatı bulunan 'Ç… Su' bir yıl sonra nasıl "Kaynak Suyu" ruhsatına dönüştürüldü? Aynı tesiste aynı firmaya ait hem kaynak suyu hem de içme suyu nasıl doldurulabilir?

BAKANLIK NEDEN DOĞRU BELGE DÜZENLEYEMEZ?

İS.34.08… ruhsat numarasıyla pazarlanan E… su markasının ambalajında ve işletme ruhsatında içme suyu yazdığı halde neden kaynak suyu sertifikası düzenlenmiştir?

TOPLUM SAĞLIĞI OLMAYAN 'TİCARİ SIR'RA MI MAHKÛM?

Konya, İstanbul, Aydın, Tokat gibi bazı İl Sağlık Müdürlükleri, ambalajlı sulara ait Ruhsata Esas Analiz Sertifikaları'nı ve etiket örneklerini kurumsal İnternet sitelerinden kamuoyuyla paylaşırken diğer iller neden toplum sağlığını birebir ilgilendiren bir konuda yönetmeliğin ve diğer mevzuatın açık emir veya engelleyici hiçbir hükmü olmadığı halde işgüzarlık yaparak analiz verilerini kamuoyundan "ticarî sır" gibi yasal bir karşılığı olmayan dayanaksız mazerete sığınarak neden bilgi gizlerler?

BAKANLIKTAN HUKUK DIŞI CEVAPLAR

Aynı veriler Bakanlıktan istenince Sağlık Bakanlığı 4982 sayılı yasanın emredici hükümlerine rağmen kendi teşkilatlarında bulunan verileri göndermek yerine neden 'il müdürlüklerinden isteyeniz' şeklinde hukuk dışı bir cevap yazar? İl Müdürlüklerinin veri verme konusundaki görüş isteği karşısında neden olumsuz beyanda bulunur?

SAĞLIK BAKANLIĞI SU ÜRETİM DEBİ BİLGİSİNE SAHİP DEĞİL Mİ?

Su firmalarının pazara sundukları su hacmi ile ruhsat kapasitelerinin örtüşmesi gerekmektedir. Aksi durum kaçak dolumlar ile vergi kaçağına yol açabilir. Oysa Sağlık Bakanlığı 15.11.2012 tarih ve 9087 sayılı cevabi yazısında;

"Ülkemizde Ambalajı su firmaları toplam debisi piyasa koşullarına göre dolum yapıldığı için debi miktarları net olarak bilinmemektedir. Bu konuda çalışmalar devam etmektedir. Bilgilerini rica ederim."

Denilmektedir. Oysa toplama işlemini bilen herhangi bir kişi ruhsat alan firmaların ruhsatlandırma esnasında ölçülen kaynak debisi verilerini toplayarak bu bilgiye erişebilir. Konunun yetkili ve sorumlu mercii olarak Sağlık Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı'nın bu veriye her şartta sahip olması gerekmez mi? Bu basit veriye bile sahip olmayan bir bakanlığın, bu ülkenin sağlıklı su tüketmesini sağlaması mümkün müdür?

Debi bilgisine sahip olmayan Bakanlıkların ülkede ne kadar su pazarlandığı, bunların ne kadarının ruhsatlı kaynaklardan sağlandığı, ne kadarının kaçak dolum yoluyla edinildiğini ve dolayısıyla bunların sağlık açısından sıhhatini bilmesi mümkün olabilir mi?

Debisinin üzerinde su satan firma var mıdır?

SU KAYNAKLARINI KİM NASIL KİRLETİYOR? BAKANLIKLAR OLAYA NASIL BAKIYOR?

Bakanlıkça yasal zorunluluk nedeniyle rutin olarak yapılan analiz verileri bütün olarak raporumuzda olduğu üzere incelediğinde su kaynaklarının aşırı derece kimyasal ve radyoaktif kirliliğe maruz kaldığı görülür. Bunun nedenleri evsel, endüstriyel atıklar ile tarımsal üretim süreçlerinde 10 milyar dolara ulaşan bir hacimde nitrit, nitrat, potasyum, azot vs gibi gübre olarak kullanılan kimyasalların yanı sıra, binlerce çeşit öldürücü kimyasallar kullanılması ve de madencilik faaliyetlerinin içme suyu kaynakları ile sulama suyu kaynaklarını kimyasal, radyoaktif ve biyolojik olarak kirlettikleri açıktır. Su bitki, hayvan ve insan yaşamının en önemli hayat kaynağıdır. Nedeni ne olursa olsun kirliliğe maruz kalmış suyun, suya ihtiyaç duyan tüm canlıların sağlığını tehdit ettiği de yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle aşırı derecede beden ve ruh salığı bozulmuş bir toplum haline gelmemiz, ayrıca dünyanın en çok büyüyen ilaç ve sağlık harcamaları pazarına sahip olmamız bu kaynakların sağlıksızlığının da en büyük göstergelerinden biri olarak görülmelidir.

Oysa Sağlık Bakanlığı'nın 2008 yılında yayınladığı "**Gıda, Su ve Beslenme Konusunda Sık Sorulan Sorular (I)**" adlı kitabın 36. sayfasındaki 77 nolu "Su ile ilgili tesislerin denetiminin insan ve çevre sağlığı açısından önemi nedir?" başlıklı soruya verdiği cevapta Bakanlığın suların temizlenemeyeceği gibi bir önyargıya sahip olduğu görülmektedir.

İŞTE BAKANLIĞIN O METNİ:

"Tüketime verilen suyu temin etmek için öncelikle doğadaki temiz suları değerlendirmek gerekir. Ancak bugünkü koşullarda bunun imkânı yoktur. Bunun nedenleri arasında nüfus artışı, doğadaki su kaynaklarından elde edilen temiz suyun nüfusun ihtiyacına cevap vermemesi, su kaynaklarının kirlenmesidir"

Hızla azalan doğurganlığın ve yeni evli çiftlerin üçte birine yakın kısmının normal yollarla çocuk sahibi olamaz hale geldiği Türkiye'de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan çok haklı olarak en az 3 çocuk talep ederken, kendisine bağlı Sağlık Bakanlığı, nüfusun artmasını bir dert olarak görmektedir. Sulardaki kirliliği gidermek yerine dayanaksız görüşler ileri sürerek

ihmaline mazeret üretmektedir. **Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi** sözcüleri sık sık Sağlık Bakanlığı'nın toplum sağlığını koruyan bir anlayışa sahip olmadığını, Bakanlığın Sosyal Güvenlik Kuruluşlarının üstlenebileceği tedavi hizmetlerini yürüten bir teşkilat hüviyetinde olduğunu dile getirirler. Bu veriler ve metinler '*sular kirlenmişti ve yapacak bir şey yoktur*' gibi düşünceyi dile getiren Bakanlığa yönelik eleştirilerimizde ne denli haklı olduğumuzu bir kez daha göstermektedir.

Daha fazla tarımsal üretim elde etmek daha açık ifadeyle olayın toplum sağlığı ve gelecek nesillerin korunması ile çevre sağlığı boyutuyla hiç ilgilenmeyen Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı politikalarının özellikle su kaynaklarının kimyasal kirliliğe maruz kalarak kirletilmesinde önemli bir faktör olduğunu bir kez daha göstermektedir. Bu da ülkemizde beslenme ve sağlık konularında özel etkin bir teşkilat veya bakanlığa ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

KİRLİLİK VERİLERİ TÜKETİCİDEN GİZLENİYOR!

NASIL ÇÖZÜLÜR?

Firmaların ürün ambalaj etiketleri incelendiğinde suya ait değerlerin çok büyük bir kısmının yer almadığı görülür. İster mevzuat böyle emretsin, isterse de firmalar sadece işlerine gelen verileri etiketlerine yazsınlar ortaya çıkan sonuç, tüketicinin eksik bilgilendirilmesi ve kirliliklerin gizlenmesidir.

Oysa Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ile anayasa ve yasalar tüketicilere bilgi edinme hakkını vermektedir. Tüketicinin bilgi edinme hakkını 'ticari sır' ve 'devlet sırrı' gibi yasal dayanaktan yoksun muğlak kavramlara sığınarak hiç kimse engelleyemez. Kaldı ki su kişinin bedelini ödeyerek satın aldığı ve sağlığını ilgilendiren bir üründür. Ürün piyasaya arz edildikten sonra üreticinin malı olmaktan çıkıp, satın alan veya yararlanan kişinin ruh ve beden sağlığını ilgilendiren bir besine dönüşür. Bu bakımdan hukuki dayanağı olsa bile hiçbir şartta, hakkındaki olumlu ya da olumsuz bilgi gizlenemez, gizlenmemelidir. Buna izin vermek veya göz yummak suç ortaklığı sayılır.

Bakanlıklar, mevzuat düzenlemelerini kişinin hak ve hürriyetleri, ruh ve beden sağlığı ile gelecek nesillerin sağlığını göz ardı etmeyecek şekilde yapmalıdırlar.

Bu nedenle rutin denetimlerin olumlu ya da olumsuz sonuçları ile uygulanan müeyyideler Bakanlığın sitesinde aynı periyotta düzenli olarak yayınlanması şarttır. Ayrıca ürün ambalaj etiketleri, su kaynağının türüne göre farklı renklerde basılması, içeriğin tam ve eksiksiz olarak en son analiz verilerini içerek şekilde basılması, üretici firmanın tüm bilgilerinin kısaltmaya tabi tutulmadan ve suya uygulanan her türlü işlem ve katkının etikette sözlüğe ihtiyaç duymadan herkesin anlayabileceği bir kavramla Türkçe olarak yazılmasının sağlanması vazgeçilemez ve ötelenemez bir zorunluluktur. Bakanlığın bu konuda derhal yeni bir düzenleme yapması gereklidir.

ETİKETLERDEKİ BÖLGE SORUNU

Halen yürürlükte olan yönetmelik hükümlerine göre su markasının bir buçuk katı büyüklükte su kaynağının olduğu bölgenin adının etikette tarif edildiği şekilde yazılması zorunludur. Piyasadaki su markaları incelendiğinde büyük çoğunluğunun buna uymadığı, uyar gibi

yapanların ise hilelere başvurduğu görülmektedir. Örneklendirecek olursak; mesela İstanbul'un Eyüp ilçesinde dolumu yapılan bazı su firmalarının ambalaja 'Eyüp' yazarken aynı bölgede olmalarına karşın bazılarının 'Kemerburgaz', bazılarının 'K.Burgaz', bazılarının 'Göktürk' veya 'İskoza' gibi isimler yazdıkları hatta İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait olan su markasının hiç bölge adı bile yazmadığı görülmüştür. Hatta İBB'ye ait aynı markanın Bakanlığa ruhsat alırken kullanacağını taahhüt ettiği etiket örneği ile piyasaya arz ettiği etiket örneğinin farklı olduğu tespit edilmiştir.

Bu firmaların kaynakları incelendiğinde aslında hepsinin aynı bölgede olduğu görülür. Mevzuattaki yetersizlik bu bölgesel tayin soruna yol açarken, firmaların da bölge isminin gizlenmesi veya gizemli gösterilmesi için her türlü tasarım, renk ve imaj hilelerine başvurdukları açıkça görülür.

KUYU SULARI KAYNAK SUYU GİBİ Mİ PAZARLANIYOR?

Yukarıda da ifade edildiği üzere Yönetmeliğe göre sular; "İçme Suyu", " Kaynak Suyu" ve "Doğal Mineralli" olmak üzere 3 kategoride ruhsatlandırılmaktadır. 'İçme suyu' olarak ruhsatlandırılan sular, gerçekte şehir şebekesi sularından pek de farklı değildir. -Belediye suları ayrı bir raporda ele alınacaktır- İçme suyu adıyla ruhsatlandırılan sular, pompalarla çeşitli derinlikteki kuyulardan yeryüzüne çıkarılarak, mevzuata uygun hale getirilip pazarlanmaktadır. Bu süreçte 'ters ozmos' gibi birtakım işlemlere tabi tutulduğu ve yapay ayarlamalara maruz bırakıldığı unutulmamalıdır.

Çoğu kimsenin gerçek içme suyu zannettiği bu tanımlama ile aslında toplum yanıltılmaktadır. Bu nedenle mevzuatın 'içme suyu' dediği bu kavramın 'işlenmiş su" veya "kuyu suyu" veya "rafine edilmiş su" şeklinde değiştirilmesi şarttır. Böylece halkın yanıltılması engellenebilir.
Özellikle büyük bedeller ödenerek satın alınan ambalajlı sulardan beklenen yararın elde edilebilmesi için;

a) Kimyasal, radyoaktif ve biyolojik kirlilikleri barındırmaması,
b) İnsan bedeninin ihtiyaç duyduğu mineralleri taşıması gerekir.
c) Ayrıca bu suların herhangi bir endüstriyel işleme tabi tutulmaması ve herhangi bir katkının eklenmemesi şarttır.

BİR FİRMA NEDEN BAŞKA BİR TESİSTE DOLUM YAPAR?

Resmi belgeleri dikkatle incelediğimizde ilginç bir detaya vakıf oluyoruz. Mesela İstanbul'daki H… suyun tesislerinde; kendi markasının yanı sıra H… Ş…, E…, A… ve T… ile S… H…. markalarının doldurulduğu görülmektedir. Burada en ilginç alan Bakanlığın teşhir ettiği bu aynı kaynaktan dolan sulardan biri kirli çıkarken diğerlerinin teşhir listesinde yer almamasıdır. Bir dolum tesisinde 6 farklı isimde dolum yapılması teknik olarak mümkün olsa ve mevzuat açısından izin verilse de özellikle büyük kamu markalarının bu tür eylemleri yapması son derece yadırgatıcıdır. Hatta H.. suyun etiket bilgilerinden anlaşıldığına göre, Ç... su tesislerinde de fason dolum yaptığı tespit edilmiştir. Kamu kuruluşlarının öncelikli amacı büyük kârlar elde etmek yerine, piyasaları dengeleyici bir role sahip olması gerekirken/beklenirken ticari bir amaca matuf firmalar gibi, özellikle de suyun ticari met'aya dönüşmesinde rol alması üzüntü ve kaygı vericidir.

KAMU KURULUŞLARININ AMACI SU TİCARETİ YAPMAK MI?

Ambalajlanmış su markalarını incelediğimizde halka sağlıklı içme suyu teminle mükellef birçok belediyenin yanı sıra, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kızılay, Polis ve Jandarma gibi birçok kamu kurumunun su ticareti yaptığı görülür. Elbette onların su işletmeciliği yapmalarında yasal bir engel yok. Ancak piyasaya arz ettikleri suların içerik olarak diğer tüm markalara örnek olacak bir niteliğe haiz olması gerekmez mi? Kendi sularında kimyasal veya radyo aktif kirlilikler olanların diğer firmalara örnek olması mümkün müdür?

KAYNAK SUYU İLE İŞLENMİŞ KUYU SUYU AYNI TESİSTE NASIL DOLAR?

Ürün etiket ve ruhsat bilgileri incelendiğinde, bazı firmaların 'içme suyu' ile 'kaynak suyu'nu aynı tesiste doldurdukları görülür. İçme suyu denilen 'kuyu suyu' ve 'kaynak suyu'nun aynı tesiste doldurulması ister istemez birçok şüpheyi de beraberinde getirmektedir. Kaynak suyuna sahip olan bir işletmeci, aynı fabrikada dolduracaksa ayrıca kuyu suyu ruhsatını neden alır? Bakanlık aynı adrese 2 farklı ruhsatı nasıl verir?
Örnek vermek gerekirse E… ve N…'nin doldurulduğu kaynak suyu tesisinde, A… işlenmiş kuyu suyunun da doldurulduğu görülür.
H… Ş..., H…, E…, A… ve T… markalarının doldurulduğu H… kaynak suyu tesislerinde, S… H… markalı işlenmiş kuyu suyunun da doldurulduğu görülür.
G… Kaynak Suyu dolum tesislerinde, "İçme Suyu" ruhsatlı S… suyun da doldurulduğu görülür.
B… işlenmiş kuyu suyu tesisinde, Ç… markalı kaynak suyunun da doldurulduğu görülür.

SULAR KİRLİ İSE ARITMA CİHAZI KULLANMAK ÇÖZÜM MÜDÜR?

Ne zaman su tartışmaları yaşansa su arıtma cihazları satışında patlama yaşandığı görülür. Oysa çözüm arıtma cihazı değil, temiz su tüketmektir. Bunun için de su kaynaklarının korunması gerekir. Burada büyük küçük herkese çok önemli sorumluluklar düşüyor. Çevreyi dolayısıyla su kaynaklarını korumak yerine kirletip, içeceği suyu bile arıtmaya çalışmak akıllı bir davranış olabilir mi?

Arıtma cihazlarından çıkan bir nevî saflaştırılmış suların zararları ile ilgili bir çalışma yapılmış mıdır? Halk bu yönde bilgilendiriliyor mu?

Son dönemlerde peynir ekmek gibi satılan arıtma cihazları sektöründe gerekli denetim yapılıyor mu veya standartlara uygun mudur? Ayrıca arıtılan suların insan sağlığına uygun olup olmadığı ve gerekli parametrelere sahip olduğuna dair analiz yapılıyor mu?

Arıtma cihazı satıcılarının ürünlerini satabilmek için, ucunda demir ve alüminyum bulunan basit bir aletle su analizi yapmaları insan sağlığına yönelik bir tehdit sayılabilir mi? İleri teknoloji ürünü cihazlarla ancak yapılabilen analizler, böyle basit bir düzenekle nasıl yapılabilmektedir? Bu aldatmacaya izin verilmesi, halkın sağlığını tehlikeye atmak değil midir? Çünkü yapılan araştırmalarda mineralli ya da sert su içmenin insan sağlığına çok büyük destek verdiği hatta sert su içilen bölgelerde yaşayanların yumuşak su içenlere göre daha az kalp krizine yakalandıkları belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü de arıtılmış su içmenin kalp krizine bile yol açacağını bildirerek sudaki mineralleri uzaklaştırmaya ihtiyatla yaklaşılmasını tavsiye etmiştir.

MİNERALİ SU RUHSATI OLMAYAN FİRMALAR NEDEN MİNERALLİ SU GİBİ REKLAM YAPARLAR?

Bazı ünlü markalar, reklam amaçlı broşür ve kurumsal İnternet sitelerinde, sularının mineraller bakımından zengin olduğunu yazmaktadırlar. Oysa bunları yazan N..., H…, L…, E…, T…, Ç…, T... firmaları iddia ettikleri gibi mineralli su ruhsatına sahip değiller. Bu durumda bu tür reklam yapan firmalar tüketicileri yanıltmış sayılmaz mı? Elbette bunu yapanlar tüketicileri aldatmaktadırlar. Peki, buna göz yuman Bakanlık görevlileri ne yapmış sayılırlar?

TÜPÇÜ SUCULAR

Yasak olmasına karşın piyasada hâlâ bazı tüp bayilerinin aynı zamanda su pazarladıkları, tüp ile suları aynı araçta taşıdıkları görülür. Bu da sektör hakkında ciddi bir denetim sorunu olduğunun veya cezaların caydırıcı olmadığının açık bir göstergesidir.

Konuya dair diğer bir sorun ise market, büfe ve bakkalda satılan suların kapı önlerinde sıcak güneş altında bırakılmasıdır. Bu tür satış noktalarının denetimlerinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı veya Zabıta tarafından yapıldığı, bu kurumların da su ile ilgilenmediği için buralarda güneş altında yüksek ısıya maruz bırakılan suların ciddi sorunlara yol açtığını gözardı etmemek gerek. Tüketicilerin suları güneşte bırakan (tüpçü, benzin istasyonu, bakkal, market, büfe ve su bayii) hiçbir noktadan su almaması da kendi sağlıkları açısından son derece önemli bir hassasiyettir.

İÇERİĞİ VE GÖRDÜĞÜ İŞLEMLERE GÖRE SU TÜRLERİ

Doğal Kaynak Suyu: Jeolojik şartları uygun toprak derinliklerinde toplanan ve çıkış noktasından doğal ve sürekli olarak kendiliğinden akan ve belirli nitelikleri taşıyan sulardır.

Doğal Maden Suyu: Yer kabuğunun çeşitli derinliklerinde uygun jeolojik şartlarda tabii olarak oluşan en az 1000 miligram/litre çözünmüş mineraller ve/veya eser elementler bulunduran, tabiî yapısında karbondioksit ve radyoaktif elemente sahip olan, yeryüzüne kendiliğinden çıkan veya teknik usuller ile çıkarılan, klinik yönden şifalı etkileri sıcak veya soğuk yer altı sularıdır.

Düşük Mineralli-Oligometalik Sular: Toplam minerali 1000 miligram/litrenin altında olmasına rağmen maden suyunun yukarıda belirtilen diğer özelliklerine sahip olan sulardır.

İçme Suyu: Jeolojik şartları uygun toprak derinliklerinde toplanan, kendiliğinden akan veya yer altından Bakanlıkça uygun görülen teknik usullerle çıkarılan sulardır.

İşlenmiş Su: İşlenmiş içme suyu, işlenmiş maden suyu ve yapay sodadır.

Maden Suyu: Doğal maden suyunun mineral değerlerinin eksiltilmesi veya arttırılması suretiyle elde edilen sulardır.

İslenmiş İçme Suyu: Jeolojik koşulları uygun toprak derinliklerinde toplanan, dezenfeksiyon, filtrasyon, çöktürme, saflaştırma ve benzeri işlemler uygulanabilen ve parametrelerinin eksiltilmesi ve arttırılması suretiyle, saflaştırılmış sulardır.

Yapay Soda: Mineralli sulara, sodyum bikarbonat ve/veya mineral tuzları eklenmek suretiyle, elde edilen ve karbondioksit ile gazlandırılmış sulardır.

İşlenmiş Kaynak Suyu: Jeolojik koşulları uygun toprak derinliklerinde toplanan, çıkış noktasından sürekli olarak kendiliğinden akan, dezenfeksiyon, filtrasyon, çöktürme, saflaştırma ve benzeri işlemler
uygulanabilen ve parametrelerinin eksiltilmesi ve arttırılması suretiyle elde edilen sulardır.

ÜRÜN AMBALAJLARI VE RİSKLERİ

Ambalajlı sular büyük ve küçük hacimli olmak üzere iki boyutta pazarlanıyor. Büyük boyutlu ve 'damacana' ismiyle anılan ambalajlar genellikle ev ve işyerlerinde tüketiliyor. Damacanaların petro-kimyasal menşeli Tritan ve PC (Polikarbon) olanlar ve cam olmak üzere 2 türü var. Polikarbon olan damacanalarda BPA (Bisphenol A) maddesi bulunabilir. Tritan damacanalar ise BPA içermemektedir.

Cam damacanaların ilk maliyeti, taşınması ve tekrar dolumlardaki temizleme zorluğu firmaları daha çok tritan ve polikarbon damacanalara yöneltmiştir. Ancak son yıllarda tüketici tercihinin değişmesi nedeniyle bazı markaların cam damacanalara yöneldiği görülmektedir. Tüketicilerin değişen tercihi bazı firmaların yüksek fiyat uygulamasına yol açmıştır.

Kullan at olarak bilinen PET (polietilentereftalat) ambalajlar son 15-20 yılda oldukça yaygın kullanılan su ambalajı haline geldi. Çevreye ulu orta bırakılan bu ambalajlar sağlık sorunlarının yanı sıra ciddi bir çevre kirliliğine de yol açmaktadır. Çeyrek asır önce sokaktaki her çeşmeden su akardı ve kimse suyu parayla satın almazdı. Bazı lokantalarda ise cam şişelerde satılırdı su. Bir yudum suyun yüksek fiyata satıldığı günümüzde bazı markalar cam şişelerde su pazarlamaya başladılar.

BİSFENOL-A (BPA)'NIN RİSKLERİ

Polikarbon ile üretilen damacanalara sertlik vermek, kullanım süresini uzatmak için Bisfenol A (BPA) adlı kimyasal ekleniyor. Üstelik bu ambalajlara BPA katılmasına Sağlık ya da Gıda Hareketi'nin tabiriyle Tedavi Bakanlığı izin de veriyor.

Araştırmalar polikarbondan yapılan veya içeriğinde PC bulunan bir kaptaki sıvıya Bisfenol-A (BPA) kimyasalının geçebileceğini ispatlamıştır. Bu madde dişilik hormonu olan östrojen hormonunu taklit edebilen bir maddedir. Araştırmalar BPA'nın üreme sistemi üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini göstermiştir. Türkiye'deki cinsel sorunların ve kısırlık sorunlarının bir bölümüne, oldukça yaygın olarak kullanılan BPA'nın yol açmış olduğunu söylemek her zaman mümkündür. Çünkü çalışmalar, BPA'nın deney hayvanlarında sperm sayılarının azalmasına ve meme kanserine ve özellikle de erken dönem meme kanserlerine yol açtığını göstermiştir.

Polikarbon’a alternatif olarak yine bir plastik olan “Tritan Copolyester” isimli yeni bir madde piyasaya sürüldü. İddialara göre ‘tritan’ zararsız ancak bu şimdilik iddiadan ibaret. Hakkında yapılacak çalışmalar farklı sorunlara yol açıp açmadığını gösterecek. Fakat BPA’sız Tritan Copolyester damacanalar en fazla 30 kez kullanılabilirken, BPA’lı damacanalar 100-150 kez kullanılabiliyor. Ancak bu cama karşı tercih edilebilir olmayı yine de gerektirmiyor.

DAMACANA VE PET ŞİŞELERDEKİ NUMARALAR VE ANLAMLARI

Yiyecek ve içeceklerde kullanılan pet ambalajların altında üçgen oklardan oluşan sembollerin içinde 1-7 aralığından numaralar görülür. Bu numaralar plastik kapta hangi hammadde kullanılarak üretildiğini gösterir. Bu numaraların anlamı aşağıda sıralanmıştır:

Nu	Kısa adı	Plastiğin türü
1	PET & PETE	Polyethylene Terephtalate
2	HDPE	High Density Poly Ethylene
3	PVC	Poly Vinyl Chloride
4	LDPE	Low Density Polyethylene
5	PP	Polypropolene
6	PS	Polystyrene
7	Diğer	1-6 arası sınıflamaya girmeyen diğer plastik türleri

Ayrıca bir üründe herhangi bir numara yazılmamış ise 7 olduğu kabul edilir. 7 yazan veya hiçbir numara yazmayan üründe akrilik, polikarbonat veya daha farklı malzemeler kullanılmış olabildiği gibi birden fazla maddenin karışımıyla üretilmiş de olabilirler.

Bu ambalajlarından her birinin farklı sağlık ve çevre sorunlarına yol açtığı biliniyor. Hiçbir zararı olmayandan söz etmek mümkün değildir, ancak illa kullanılacaksa polipropilen (PP) tercih edilebilir. Fakat en sağlıklı ambalajın cam olduğu unutulmamalıdır.

1 Numaralı Şişeler: 1 numara ile işaretlenmiş şişeler her zaman için tek kullanımlık olan şişeler olup, hiçbir şekilde yeniden kullanılmamalı ve boşalmalarını takiben geri dönüşüm kutularına atılarak bertaraf edilmesi önerilen ürünlerdir.

3 Numaralı Şişeler: 3 numaralı yani polivinil klorürden elde edilen PVC ambalajlar gıda ile kesinlikle temas etmemesi gereken bir maddedir. Bu nedenle gıdalarda kullanımına izin verilmemektedir. PVC’nin üretim, kullanım ve bertarafı sırasında çevreye dioksin (dioxin) yayıldığına dair bulgular vardır. Dioksin insan ve hayvanların yağ dokusunda birikmektedir. Kanserojen (kansere neden olan) olarak bilinen dioksin aynı zamanda vücudumuzun hormonal sistemini etkileyerek üreme fonkiyonlarını ve bağışıklık sistemini hasara uğratabilir.

7 Numaralı Şişeler: Araştırmalar polikarbonattan yapılan veya içeriğinde PC bulunan bir kaptaki sıvıya bisfenol-A (BPA) kimyasalının geçebileceğini ispatlamıştır. Bu madde dişilik hormonu olan östrojen hormonunu taklit edebilen bir maddedir. Araştırmalar BPA’nın üreme sistemi üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini göstermiştir. Türkiye’deki cinsel sorunların ve kısırlık sorunlarının bir bölümüne oldukça yaygın olarak kullanılan BPA’nın yol açmış olduğunu söylemek her zaman mümkündür. Çünkü çalışmalar, BPA’nın deney hayvanlarında sperm sayılarının azalmasına ve meme kanserine ve özellikle de erken dönem meme kanserlerine yol açtığını göstermiştir.

2. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Sulardaki analizlerinde birçok parametrenin ne ifade ettiği tüketiciler tarafından pek bilinmez. Sağlığını devlete emanet etmiş günümüz tüketicilerinin bilmesi de beklenen bir durum değildir.

Aşağıda ayrıntıları tek tek ele alınacak ise de birkaç örnek vermek gerekirse mesela ‘suda siyanür veya arsenik olması veya olmaması ne anlama gelir?’ ‘Suda akrilamid, alüminyum, antimon, demir, civa, kurşun, krom, nikel, baryum, benzen, borat, bromat, fosfat, amonyum, kadmiyum, selenyum, nitrit, nitrat, epikloridin, vinil klorür, tetrakloretan ve trikloretan, trityum ve benzerleri olmalı mı olmamalı mı?’ gibi çok sayıda soru tüketici zihninde cevap bekler. Basit bir arama motoru sorgusuyla da cevap bulunması güç sorulardır bunlar. Çünkü birçok alanda yaşanan bilgi kirliliği ne yazık ki bu alanda da mevcuttur. Ne acıdır ki bu kirliliklere belirli oranlarda hem TSE Standardı hem de yönetmelik izin veriyor.

Mevzuatın izin vermesi elbette çok vahim ama TSE’nin suda olmaması gereken ölümcül maddelere izin verici bir standart(!) geliştirmesi ayrı bir trajedi olsa gerek. Dünya Sağlık Örgütü gibi örgütleri taklit ve tercüme etmekten öte anlam taşımayan göstermelik çabadan öte anlam taşımasalar da sonuçları sağlımızla doğrudan ilgili.

SU VERİ TABLOSU’NDA YER ALAN KISALTMALAR

TS-266 : TSE’nin TS-266 standardı,
TR-SB-Y : Sağlık Bakanlığı İnsani Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmeliği,
AB : Avrupa Birliği EC/98/83
ABD : Environmental Protection Agency (EPA), ABD Çevre Koruma Ajansı,
WHO : Dünya Sağlık Örgütü (WHO),
GH : Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi’nin içme suyunda olmasını öngördüğü ‘en yüksek’ değerleri görülecektir.

Tablo raporun eki ve bir parçasıdır.

PUANLAR NEYE GÖRE VERİLDİ, SIRALAMA NASIL YAPILDI?

Ülkemizdeki ambalajlı su markalarına ait ayrıntılı kimyasal analiz raporlarından hareketle oluşturduğumuz tablomuzda, amacımız suların rutin olarak yapılan testlerle anlaşılmaya çalışılan mikrobiyolojik kirliliğinden çok ayrıntılı kimyasal terkibinin ne olduğu ve kimyasal kirliliğe maruz kalıp kalmadığının ön plana çıkarılmasıdır.

Öncelikle su kaynaklarına ait ‘*Ruhsata Esas Analiz Sertifikaları*’ndaki suyun yapısına dair detaylar tek tek girilerek bir ön tablo oluşturulmuştur. Ardından sularda olması gereken mineraller ile eser elementler ve olmaması gereken ağır metaller ile diğer kimyasal zehirli bileşikler, kanserojen maddeler tespit edilerek sınıflandırılmıştır. Ulusal ve uluslararası kuruluşların sağladığı su standartları ayrı ayrı tespit edilerek tablonun esası oluşturulmuş ve puanlamaya geçilmiştir. Puanlama aşamasına gelene kadar yapılan sektör araştırmaları yaklaşık dokuz ay sürmüştür.

Yukarıda da açıklandığı üzere, kimyasal kirliliğin bulaşıp bulaşmadığının anlaşılması için ilgili parametrede en yüksek değere sahip olan suyun söz konusu değeri -100'e eşitlenmiştir. Formül bütün sulara uygulanarak, kirlilik unsuru oluşturan parametredeki puanlar çıkarılmıştır. Bu işlem tek tek bütün parametreler için tekrar edilmiş ve suların kimyasal kirliliğine dair puanlar hesaplanmıştır. Örneğin arsenik kolonunda en yüksek değer hangisi ise ilgili marka -100 tam puanın sahibi olmuştur. Aynı formül diğer sulara da uygulanıp içeriklerindeki arsenik miktarlarına göre puanlamaları yapılmıştır.

Burada dikkat edilen bir diğer önemli husus da standartlardan herhangi birini aşıp aşmadığıdır. Örneğin Arsenik için standartları aşan su veya sular var ise, bu durumda standartlardan en düşük olan değer -100'e eşitlenerek puanlama yapılmıştır. Böylece standartları aşan suların puanlarının daha yüksek olması sağlanmıştır.

Sularda olması gereken mineraller ve PH değerlerinin kimyasal kirliliğin önüne geçmemesi için, yukarıdaki gibi değişken puanlama yerine sabit puanlanması tercih edilmiştir. Olması gereken maddeler ile PH +100 tam puan alacak şekilde değerlendirilmiştir. Burada insan beslenmesi için gerekli olan eser elementlere 2, bazı minerallere 6 ve önemli minerallere de 10 şeklinde sabit puanlar verilmiştir. Ayrıca suyun PH değeri 7 ile 8,5 arasında ise buradan da 12 sabit puan alması sağlanmıştır.

Eser elementlerden selenyum ve kromun kimyasal kirlilik içinde değerlendirilmesi, yapılan araştırmalara göre bunların sularda çok nadir bulunduğu dolayısıyla insan beslenmesi için gerekli mineraller olmadığı endüstriyel faaliyetler sonucu sulara bulaştığının anlaşılmasındandır. Örneğin olması gereken krom^{+3} sularda çok nadir bulunmaktadır. Hemen hemen her suda rastlanan kromun ise kanserojen krom^{+6} değerlikli olduğu araştırmalarda yer aldığından bu esasa göre puanlaması yapılmıştır.

Tam puan alabilecek su var mı?

Gıda Hareketi'nin uzun bir araştırma ve inceleme devresinin ardından vücuda getirdiği, belki de bir benzerinin dünyada olmadığı "Türkiye Su Raporu" çalışmamıza göre, kirlilik unsurlarının sularda yer almaması artı puan getirmediği gibi, mineral olmaması da eksi puan getirmemektedir. Söz konusu puanlama sistemi, bir suyun, herhangi biyolojik, kimyasal ve radyoaktif kirlilik olmaksızın gerekli mineral ve diğer parametreleri taşıması durumunda 100 puan alması anlamına gelmektedir. Üzücü olan odur ki puanlama sonunda 100 puan alabilecek suya rastlanamamıştır.

107 SU, STANDART DIŞI

Elimizdeki mevcut verilere göre, su markalarının büyük çoğunluğu ulusal ya da uluslararası standartlara uymamaktadır. Sağlık Bakanlığı, kendi hazırladığı yönetmelikteki hükümlere uymayan suların satışına izin vererek halkın sağlığıyla oynadığının farkında mıdır? Tespit ettiğimiz bulgulara göre tam 107 su markası, bırakınız ideal değerleri ulusal ya da uluslararası standartlardan bir veya birkaçına bile uygun değildir. Elimizdeki verilere göre, incelediğimiz su markalarında yaklaşık olarak 30 çeşit kimyasal kirleticiye rastlanmıştır.

Tablomuzdaki veriler ışığında, 'akrilamid' konusunda, toplam 58 su markası EPA standartlarına uygun çıkmazken, bir tanesi ilgili parametrede Yönetmelik, Avrupa Birliği ve Dünya Sağlık Örgütü kriterlerine de uymuyor.

'Benzo(a)piren' konusunda ise 2 su markası Yönetmelik ve AB standartlarına uygun değilken biri EPA standartlarına da uymamaktadır. 1 su markası TSE, Yönetmelik, AB ve EPA'ın 'civa' kriterlerine uygun değil. 8 su markasının 'amonyum' değerleri TSE'nin değerlerinden bile yüksek.

2 su markasının 'kadmiyum' değerleri hem Yönetmelik hem de Dünya Sağlık Örgütü'nün standartlarına uymazken, 6 su markası EPA'nın 'nitrat' sınırlarının çok üstündeler. Yine 2 su markası TS-266'nın 'nitrat' değerlerini aşmaktalar.

İZİN VERİLEN SINIRIN TAM 100 KATI KANSEROJEN MADDE VAR

31 su markası ise TSE ve Yönetmeliğin 'nitrit' sınırlarını aşıyorlar. Kanserojen 'epikloridin' parametresine baktığımızda ise tam 83 su markasının EPA'nın öngördüğü değerlere uygun olmadığını, bunlardan birinin izin verilen sınırın tam 100 katı değeriyle Yönetmeliğe, AB ve DSÖ'nün kriterlerine de uymadığını görürüz. 'Tetrakloretan ve trikloretan' konusunda 16 su markası da EPA'ya göre standart dışıdır.

Yine EPA'nın belirlediği su standartlarına uymayan 18 su markası 'toplam trihalometanlar' parametresinde sınırların dışındadır. Ayrıca 18 su markası Dünya Sağlık Örgütü'nün kanserojen 'vinil klorür' sınırlarını aşmış olup, bunlardan biri söz konusu kategoride dünyadaki hiçbir standarda uygun değildir.

31 su markası Sağlık Bakanlığı'na ait Yönetmeliğin 'pestisitler' konusundaki hükümlerine aykırı olarak pazarlanıyor.

PAH (Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar) parametresinde 1 su markası TSE, yönetmelik ve AB standartlarına uygun değildir.

1 su TSE 'florür' standardının dışındadır. 10 su markası TSE'nin 'klorür' standardının dışındadır. 8 su markası TSE'nin 'sülfat' standardının dışında kalırken, 4 su da TSE 'bakır' standardının dışında.

4 su markası TSE, 'demir' standardının dışında olup, biri yönetmelik ve AB sınır değerlerine de uymamaktadır. Üstelik bu su markasında izin verilen sınırın 50 katı demir bulunmaktadır. Ayrıca 10 su markası da TSE'nin 'mangan' standardının dışındadır.

Genel olarak bakıldığında 59 su markası, Sağlık Bakanlığı "İnsanî Tüketim Amaçlı Sular Hakkında Yönetmelik" hükümlerine uygun olmayıp, kimyasal terkipleri izin verilen sınırları aşmaktadır. Buna rağmen Sağlık Bakanlığı bu suların pazarlanmasına göz yummaktadır. Ayrıca verilerine ulaşılabilen 60 su markası TS-266'ya, 8 su markası Avrupa Birliği EC/98/83'e, 90 su markası ABD Çevre Koruma Ajansı EPA'ya ve 21 su markası ise Dünya Sağlık Örgütü içme suyu standartlarına uygun değildir. Öte yandan incelediğimiz 3 su markası ise dünyadaki hiçbir standarda uymamaktadır. Toplum sağlığından sorumlu bir Bakanlık tarafından bu suların satışına izin verilmesi manidar olmasının yanı sıra kaygı vericidir. Sektörü ve ekonomiyi koruma uğruna insan ve çevre sağlığının tehdit edilmesi gelinen noktayı göstermesi bakımından izahı güç bir durumdur.

GIDA GÜVENLİĞİ HAREKETİ

NETİCE İTİBARİYLE

Sağlık Bakanlığı ve bağlı teşkilatları ile su markalarının önemli bir kısmının veri vermeme konusundaki direncine rağmen hazırlanan bu rapor muhtemelen Türkiye'de ilk kez yapılan bir çalışmadır. İlk olması ve veri toplamada güçlükler bazı markaların yer almasını engellemiştir. Bu nedenle de rapor bir ölçüde eksik kalmıştır. Bu yıl içerisinde tekrarlanacak tabloda eksik markaların giderilebileceğini ümit ediyoruz. Fakat bu sistematik veri girişi yapılan yazılım olarak pek yakında www.gidahareketi.org da yer alacaktır. Bu sayede her 3 ayda bir tüm güncel verilere erişmek mümkün olacağını ümit ediyoruz.

Ancak şunu açıkça belirmeliyiz ki; veri saklayan Sağlık Bakanlığı ile yine veri saklayan su markaları kelimenin tam anlamıyla sınıfta kalmış ve suçüstü olmuşlardır. Kendilerine

> *"Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi olarak, piyasaya arz edilmiş olan kaynak suları ile sular idarelerinin şehirlere verdiği suların (a) mikrobiyolojik, (b) kimyasal ve (c) radyoaktivite gösterge ve değerlerini içeren bir rapor hazırlığı içerisindeyiz.*
>
> *Bu kapsamda 232 kaynak suyu pazarlayan firmalardan en son tarihli 'Kaynak Suyu Ruhsata Haiz Analiz Raporu' veya aynı içerikteki resmi rapor bilgileri istenmişti. Ancak aradan geçen sürede talebimizin firmanızca karşılanmadığı görülmüştür. 232 firmadan önemli bir bölümü raporlarını paylaştığı halde, firmanızın raporumuzda, bilgi gizleyen bu nedenle de tüketiciye "güvensiz" olarak nitelenen bir marka olarak sunulmaması için; (a) mikrobiyolojik, (b) kimyasal ve (c) radyoaktivite gösterge ve değerlerini içeren raporlarınızın bir suretinin e-posta yoluyla ivedi bir şekilde paylaşılmasını bekliyoruz.*
> *- Lütfen cevaplarınızı gönderici adresi ile* iletisim@gidahareketi.org *adresine gönderiniz.*
> *- Lütfen istek dışında sitenizde de yer alan rutin denetim raporlarını göndermeyiniz.*
> *- Paylaşmaktan imtina etmeniz durumunda* ***raporda firma adınız/markanız zikredilerek "firma bilgilerini tüketicilerle paylaşmaktan imtina etmiştir. Bu nedenle bu marka tüketilmemelidir****"ibaresi not edilerek duyurulacaktır. Bu nedenle markanıza gerekli ihtimamı göstereceğinizi ümit ediyoruz."*

Ancak şunu açıkça belirtmeliyiz ki verilerini hem İnternet sitesinde paylaşmayan hem de bizlere vermekten kaçınan ya da analiz bilgilerine ulaşamadığımız: *Ardağ Madran, Aytaç, Dağdelen, Danone Hayat* (Adana), *Danone Hayat* (Sakarya), *Kızıldağ, Merih, Pınar Yaşam Pınarım* (Isparta), *Seğmenler Çeşmesi, Sisma, Akdamla, Aquafina, Aqualife, Ayvaz, Günay, Polat Galle*, Turkuaz(Bursa), *Turkuaz (Tekirdağ)*, Adranos, *Aladağ, Allıpınar, Asya, Atlantis, Ayder, Ayrı Dağı Badempınarı Bademli Su, Aysu, Ayvatlar Su, Badem, Baykal Natural, Baytaş Cansu, Baytaş Nida, Belkaya, Berrak Düdüklü 2006, Beyazpınar, Bilgesu, Binpınar, Bozdağ Nil Madran, Cankız, Çamlıbel Nural, Çınar, Çobançeşme*, Dafne, Damla (Muğla), Damla (Sakarya), *Hayat (İzmir), Desni Palandöken, Dinçsu, Direkli, Egesu, Ericek, Esin, Gappınar, Gem Ulusu, Genç, Gülşen, Güneşsu, Hamidiye Şifa (Çobanpınar), Hamidiye Şifa* (Hisar), Harmankaya, *Has Üneş*, Danone Hayat (Antalya), *Hazarpınarı, Hazar Vox Nida, Hisar, Hünkar, Istranca, Işık, İzmir, Kabalak, Kalinda, Kar, Kardan, Karlıca, Kazdağı, Kevser, Kızılcahamam Altın, Kızılcık, Kızıldağ, Kristal, Labranda, Lacivert, Lidya, Mayyi, Mavidağ, Megaş Aqua Billur, Megaş Aqua* Turka, *Munzur, Murat Su, Niksar, Özsu Şaşal, Paşapınar, Pınar Yaşam Pınarım* (Sakarya), *Pürsu, Reina, Reşadiye, Revan, Sade Life, Salihli Frida, Sandras, Saneta, Sapanca Canpınar, Sardes, Sardunya, Sarp, Serhat Su, Sersu, Sırma* (Sakarya), *Sırma* (Burdur), Silopi Doruk, *Suda Damla, Suren Uzungöl, Şarlak, Şerefiye, Total, Tuana, Tunç Berrak, Türk Kızılayı, Türkmensu,*

Üçpınar, Vadi, Yaman Labranda, Yamanlar Cansu, Yaşar Pelit, Yeşilkaya markalarının tüketici açısından güvenilir olması beklenemez. Verilerini tüketiciden gizleyerek sıralama dışında kalan bu markalara olumlu ya da olumsuz puan veremiyoruz.

Tüketicilerin değerlendirmelerini yaparken bu markaları dikkate almamaları gerekir. Öte yandan değerleri mevzuata uymayan markaların e-posta adreslerine;

> *Sayın H…. Su Yetkilisi,*
> *Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi olarak, piyasaya arz edilmiş olan kaynak suları ile sular idarelerinin şehirlere verdiği suların (a) mikrobiyolojik, (b) kimyasal ve (c) radyoaktivite gösterge ve değerlerini içeren bir rapor hazırlığı tamamladı. Henüz açıklanmayan bu rapora göre firmanız analiz verisinde ciddi bir sorun göze çarpıyor. Bu bağlamda Bakanlıkça yapılan analiz verinizde "Pestisitler ve PAH (Polisiklik Aromatik Hidrokarbonlar), yerel ve uluslararası PAH sınırının 1000 katından fazla" bu durumda firmanızın raporda kötü puan almasına yol açmaktadır. Bu nedenle son ve güncel analiz verilerinizi göndermenizi ve bu veri hakkında bilgi paylaşılması raporumuzun sıhhati ve firmanızın tüketici üzerindeki olumsuz bir etkiye yol açmaması için ivedi olarak veri / bilgi paylaşmanızı bekliyoruz. Aksi halde raporumuzun objektifliği konusunda eleştiri hakkınızın olamayacağını şimdiden bildirir gereğini rica ederiz.*

Şeklinde mektuplar göndermiş olmamıza karşın hiçbir firma ne yeni rapor, ne de markasındaki değer çelişkisini izah edecek bir bilgi paylaşmıştır.

Rapor sürecinde hiçbir markaya haksızlık yapmamak için her marka kendimizinmiş gibi gayret ettik. Adil olmak için büyük gayret sarf ettik. Çünkü amacımız hiçbir markaya zarar vermek veya sektörü baltalamak değil, toplumun sağlıklı su tüketmesini sağlamak. Su kaynaklarını korumak, sektörün daha dikkatli davranmasını ve şeffaf olmasını sağlamak. Bunları yapmak elbette devletin ve yasal olarak da Sağlık Bakanlığı'nın görevi, lakin ilgili makamın bunu yapmadığı veya yapamadığı da ayan beyan ortada. Bu durumda haklı olarak sivil bir hareketin devreye girmesi gerekti. İşte bunca zahmet bunun için çekildi. Sonuçta bizde herkes gibi su tüketiyoruz ve en temiz olanını tercih etmek istiyoruz.

Suların ambalajlamasında ciddi sorunlar olduğunu belirtmek şart. Cam ambalajın az sayıda markada olması ve cam ambalajların çok pahalı satılması birçok kişinin bütçesini aşmakta. Oysa çeyrek asır önce bu denli yaygın damacana suyu tüketilmese de var olanlar dışı kavaktan yapılmış selelerle kaplı cam damacanalar kullanılırdı. Artan imkânlar ne yazık ki daha sağlıklı ürünler tüketmemizi değil, tam tersi daha sentetik ve kirli ürünler tüketmemize yol açıyor.

Raporumuzun ideal olması için çok gayret etsek de eldeki imkân veya imkânsızlıklar, bazı alanlarının eksik kalmasına sebep olmuştur. Ümidimiz daha kapsamlılarını hazırlamaya gerek kalmadan marka sahipleri ve kamu otoritelerinin sorunları gidermesidir. Çünkü daha belediyelerin sağladığı sular ile maden suyu adıyla pazarlanan sulara yönelik elimizdeki bulguları raporlaştırmak için çabalamak zorundayız. Bütün bu yorucu çabaya rağmen ilk raporumuzun sonuçlarını ve gelişmeleri de değerlendirmekten geri durmayacağız.

Bu raporun insanımıza, sektöre ve ülkemize hayır getirmesini diliyoruz. Suya muhtaç her canlıya sağlık ve afiyet dileklerimizle.

Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi

3. EKLER

Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi Su Raporu Sayfası:

http://www.gidahareketi.org/su/

Gıda Güvenliği Hareketi Türkiye Ambalajlı Su Raporu-1

http://www.gidahareketi.org/su/ambalajli_sular_raporu.pdf

Gıda Güvenliği Hareketi Türkiye Ambalajlı Su Raporu Tablosu

http://www.gidahareketi.org/su/ambalajli_sular_tablosu.pdf

EPA (ABD Çevre Koruma Ajansı) İçme Suyu Kirleticiler Tablosu

http://www.gidahareketi.org/su/epa_tablosu.pdf

Bilgi ve müracaat için:

iletisim@gidahareketi.org